

Marek Kunasz

Uniwersytet Szczeciński,
Szczecin, Polska
e-mail: marek.kunasz@usz.edu.pl

DOŚWIADCZENIA ZAWODOWE STUDENTÓW ROZPOCZYNAJĄCYCH STUDIA STACJONARNE W ŚWIETLE WYNIKÓW BADAŃ

**PROFESSIONAL EXPERIENCES OF STUDENTS WHO BEGIN FULL-TIME COURSES
IN THE LIGHT OF RESEARCH RESULTS**

Słowa kluczowe: doświadczenia zawodowe studentów, aktywność zawodowa, studiowanie, rynek pracy, pięcioczynnikowy model osobowości.

Keywords: professional experiences of students, professional activity, study, labour market, five-factor model of personality.

Streszczenie

Celem pracy była analiza doświadczeń i wyzwań zawodowych podejmowanych przez studentów rozpoczynających studia stacjonarne. Praca ma charakter teoretyczno-empiryczny. Badania zrealizowano na próbie 426 studentów Wydziału Ekonomii, Finansów i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego. W pracy badano związki decyzji o łączeniu studiowania z pracą z komponentami osobowościowymi zgodnie z modelem tzw. wielkiej piątki. Podejmowane przez studentów wyzwania zawodowe wpisano w strukturę reprezentowanych sekcji PKD. Koncentrowano się także na identyfikacji różnicowania płciowego w zakresie podejmowanych zagadnień.

Summary

The aim of this paper is to analyse professional experiences of students who begin full-time courses and challenges faced by them. This study is both theoretical and empirical. The research sample comprised 426 students from the Faculty of Economics, Finance and Management of the University of Szczecin. This study investigates the relationship between the decision to combine work and study with personality components, following the Big Five model. Students' professional challenges were taken into consideration in the structure of the represented sections of the Polish Classification of Activities. Focus is also given to the identification of gender differences in the discussed issues.

WPROWADZENIE

Czas studiów jest okresem zdobywania wiedzy niezbędnej w przyszłości w obrębie swojej specjalności zawodowej, ale także i zdobywania doświadczeń zawodowych. Należy jednak pamiętać, że studenci przychodzą na studia z pewnym bagażem doświadczeń zawodowych. Jak wskazują badania większość pierwszych doświadczeń zawodowych kształtuje się w gronie podejmujących aktywność respondentów już na etapie szkoły wyższej. Badania Eurostudent wskazują na relatywnie wysoki w populacji polskich studentów zasięg posiadania przez nich doświadczeń zawodowych oraz relatywnie wysoką aktywność w podejmowaniu wyzwań zawodowych w trakcie studiów (co z jednej strony może utrudniać

godzenie studiowania z obowiązkami zawodowymi, ale buduje potencjał doświadczeń zawodowych, które student będzie posiadał opuszczając mury uczelni).

Celem pracy była analiza doświadczeń i wyzwań zawodowych podejmowanych przez studentów rozpoczynających studia stacjonarne. Ze względu na zidentyfikowane i zaprezentowane w dalszej części pracy ograniczenia badawcze kategoria wyzwań zawodowych wydaje się w kontekście prezentacji założeń badawczych pracy bardziej precyzyjna i uzasadniona niż stosowana w rozważaniach zamiennie choć nie utożsamiana przez Autora pracy kategoria aktywności zawodowej. Badania prowadzono na wąskiej grupie studentów studiów ekonomicznych z Uniwersytetu Szczecińskiego. Zaprezentowanych wniosków wypływających z badań nie można zatem generalizować na grupę studentów ogółem. Prezentowane badania wpisują się w zidentyfikowane na bazie przeglądu literatury przedmiotu luki badawcze.

PRZEGLĄD BADAŃ

Z ostatnich badań¹ przeprowadzonych w ramach projektu Eurostudent² wynika, iż udział czasu poświęconego pracy w budżetach czasu polskich studentów w stosunku do przedstawicieli innych nacji jest relatywnie rzecz biorąc wysoki. To 18,3 godziny w tygodniu wobec mediany (13,1 godzin) dla ogółu studentów z krajów biorących udział w projekcie. Z badań Broadbridge, Swanson [2006] wynika, że średnia liczba godzin przepracowanych przez studentów wynosi ok. 15 godzin tygodniowo i jest zależna od kierunku, roku studiów oraz charakteru pracy. Czas pracy studentów jest zatem bardzo zróżnicowany.

Badania Eurostudent wskazują, że praca przez polskich studentów jest realizowana kosztem głównie czasu poświęconego indywidualnym studiom (mediana wyraźnie powyżej miary dla polskich studentów) a nie czasu na uczestnictwo w zajęciach (mediana poniżej miary dla polskich studentów). 56% studentów z Polski uważa się bardziej za pracownika niż studenta. To jeden z najwyższych wskaźników w przekroju krajów uczestniczących w projekcie. Może to oczywiście negatywnie wpłynąć na godzenie studiów i pracy zawodowej [Creed, French, Hood, 2015, s. 48]. Przeciążenie pracą może zniechęcać bądź uniemożliwiać uczestnictwo w zajęciach, jednak dzięki temu realizowany jest podstawowy cel edukacji – przygotowanie do wykonywania pracy zawodowej [Lenart, 2014, s. 126]. Jednak 53% pracujących studentów deklaruje, że połączenie pracy i studiów nie stwarza w ich opinii istotnych problemów [Szarzyńska-Mazurek, 2021, s. 259].

Z badań w ramach projektu Eurostudent wynika ponadto, że ponad 60% respondentów w Polsce rozpoczynając studia ma za sobą pierwsze doświadczenia zawodowe. Odsetek dla Polski plasuje się powyżej mediany dla ogółu krajów biorących udział w projekcie. Wyraźnie też badania te uwidoczniają, że są to doświadczenia bardziej incydentalne niż związane z podejmowaniem regularnej pracy. Odsetek studentów z doświadczeniami zawodowymi może rosnąć wraz z poszerzaniem analizowanej populacji studiujących (o studentów kolejnych lat). W badaniach Szarzyńskiej-Mazurek [2021, s. 258] ukształtował się przykładowo na poziomie 70% (badania odbywały się na szerszej grupie studentów, z dominacją jednakże studentów pierwszego roku). Jednak, jak wynika z przywołanych badań, okres studiów to moment podjęcia pierwszej aktywności zawodowej jedynie dla 13% respondentów, wyraźnie dominują bowiem w tym zakresie respondenci, którzy pierwsze doświadczenia zawodowe zdobyli już w trakcie uczenia się w szkole średniej bądź tuż po jej ukończeniu. Resztę mogą stanowić osoby, które nie są zainteresowane znalezieniem pracy przed ukończeniem edukacji. Osoby te może cechować całkowita bierność. Ta populacja jest szacowana w zależności od badań w przedziale od 11% [Krause, 2012, s. 148] do 25% [Malicki, 2013, s. 116] ogółu studiujących.

Jaki odsetek studiujących łączy zatem pracę ze studiami? Realizowane badania odpowiadają na to pytanie, jednakże rozstęp zaprezentowanych odsetków wskazań przedkładanych opcji jest bardzo duży. Badania różnią się oczywiście przedkładanymi respondentom do wyboru alternatywami, są realizowane na różnych etapach studiów i na różnych kierunkach. Z badań Chu, Creed, Conlon [2021a, 2021b]

¹ realizowanych w latach 2018–2021 (7 edycja).

² Zaprezentowane analizy prowadzono na podstawie danych udostępnionych na stronie: <http://database.eurostudent.eu/drm/> (data dostępu: 2022.05.25).

wynika, że w Australii, USA i Wielkiej Brytanii odsetek pracujących studentów kształtuje się w przedziale 70 – 80% z tendencją wzrostową. W Polsce adekwatny wskaźnik kształtuje się na wyraźnie niższym poziomie. Posiłkując się badaniami Sarzyńskiej-Mazurek [2021, s. 258] oraz Krause [2012, s. 147] można przyjąć, iż aktualnie połowa studentów łączy pracę i studia, reszta natomiast posiadając doświadczenia zawodowe, nie łączy studiów z pracą bądź dotychczas wykazuje się biernością w zdobywaniu doświadczeń zawodowych (populacja ta została przywołana we wcześniejszych rozważaniach wraz z szacunkiem jej udziału w strukturze studiujących). Badania GUS [2009] odsetek łączących pracę ze studiami oszacowały na poziomie 40% (możliwe, że w tym kontekście należy odnotować tendencję wzrostową udziału pracujących studentów w strukturze studiujących). Można znaleźć również badania w świetle których populacja studentów pracujących stanowi 12% ogółu badanych [Nyćkowiak, Kołodziej, 2014, s. 141].

Bez wątplenia dominującą formą zatrudnienia uczących się i studiujących jest umowa zlecenie bądź umowa o dzieło. Przynajmniej 70% podejmujących aktywność zawodową pracuje z wykorzystaniem wspomnianej formuły zatrudnienia [Nyćkowiak, Kołodziej, 2014, s. 144; Wronowska, 2015, s. 483; Jelonek, 2011, s. 50]. Często praca świadczona jest bez umowy. Z badań Nyćkowiak, Kołodziej [2014, s. 144] wynika, że w okresie szkoły średniej praca w takiej formule wykorzystywana jest w prawie połowie przypadków, w okresie studiów zaś udział tego typu formuł zatrudnienia jest zredukowany do 15%. Z badań w ramach projektu „Bilans Kapitału Ludzkiego” wynika niski odsetek realizujących swoją aktywność zawodową w oparciu o własną firmę (4% respondentów) [Jelonek, 2011, s. 50], jednak własna działalność gospodarcza w oczach studentów jest atrakcyjną formą realizacji aktywności zawodowej po ukończeniu studiów jako alternatywa dla pracy w instytucji państwowej, firmie prywatnej czy korporacji. 28% respondentów w badaniach Wronowskiej [2015, s. 486] wybrało taką właśnie formułę prawno-organizacyjną jako najbardziej pożądaną dla realizacji swojej przyszłej aktywności zawodowej. Z badań własnych Autora, potwierdzających przywołane wyżej postrzeganie własnej firmy jako bardzo atrakcyjnej formuły dla realizacji swoich planów [Kunasz, 2008, s. 83], wynika, że znaczny odsetek studentów odwleka już na etapie planowania decyzję o otwarciu własnej firmy na dalszy etap swojej kariery zawodowej, po uzyskaniu pierwszych doświadczeń w pracy na etacie. Stąd często plany te nie zostają zmaterializowane [Kunasz, 2014, s. 7].

W literaturze przedmiotu z rzadka prowadzone są badania związków decyzji o łączeniu studiowania z pracą z komponentami osobowościowymi zgodnie z modelem tzw. wielkiej piątki. Zazwyczaj też w badaniach krajowych koncentrujących się na analizach zajmowanych przez studentów stanowisk nie odnosi się ich do reprezentowanych sekcji PKD. Zaprezentowane badania wypełniają wspomnianą lukę. Prezentowane badania koncentrują się także na identyfikacji zróżnicowania płciowego w zakresie podejmowanych zagadnień.

ASPEKTY METODYCZNE I OGRANICZENIA BADAŃ

Analizowany materiał pochodzi z badań ankietowych problematyki doświadczeń zawodowych studentów rozpoczynających studia stacjonarne na I stopniu. Badania zrealizowano na przykładzie studentów Wydziału Ekonomii, Finansów i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego. Studenci reprezentowali kierunki: Zarządzanie, Przedsiębiorczość i Inwestycje, Logistyka oraz Informatyka w biznesie. Kwestionariusz ankietowy obejmował 30 pytań. Ostatecznie pozyskano materiał empiryczny z 405 ankiet. Horyzont czasowy badań wyznaczają miesiące listopad – grudzień 2021 r. Zakres przestrzenny obejmuje województwo zachodniopomorskie.

Uwzględniając kryteria podziału populacji, respondentów dzielono według płci a podejmujących wyzwania zawodowe przydzielano na podstawie deklarowanego stanowiska do adekwatnej sekcji PKD.

Respondentów pracujących nie proszono o deklaracje dotyczące formy zatrudnienia oraz czasu poświęcanego na podejmowaną aktywność zawodową (w kontekście godzenia obciążeń związanych ze studiowaniem i wynikających z podejmowanej aktywności zawodowej). Stąd też przez respondentów mogła być wskazana zarówno praca pełnoetatowa bądź godziny zleczone. Respondenci wskazywali jedynie segment branżowy oraz pełnione stanowisko, byli także proszeni o określenie czy to stanowisko jest stanowiskiem kierowniczym. Bardziej precyzyjnym określeniem wydaje się we

wspomnianym kontekście nie podejmowanie pracy a podejmowanie wyzwań zawodowych. Poszerzenie zakresu gromadzonych danych pozwoliłoby na przeprowadzenie bardziej zróżnicowanych analiz struktury próby, co można uznać za istotne ograniczenie badań. Na podstawie 2,6% deklaracji nie można było przyporządkować respondentów podejmujących wyzwania zawodowe do sekcji PKD (ze względu na brak precyzji w odpowiedzi na pytania różnicujące – patrz tabela 3).

Respondenci dokonywali również samooceny swojej osobowości zgodnie z pięcioczynnikowym modelem osobowości (tzw. Wielka Piątka) [Fiske, 1949; Norman, 1963]. Samoocena odbywała się na pięciostopniowej skali Likerta, gdzie wartości skrajne były odznaczone przeciwstawnymi charakterystykami dla każdego z obszarów samooceny:

- ekstrawersja (jestem osobą: ekstrawersyjną – introwersyjną),
- ugodowość (jestem osobą: ugodową – kłótniową),
- sumienność (jestem osobą: sumienną – niesumienną),
- neurotyczność (jestem osobą: neurotyczną – stabilną emocjonalnie),
- otwartość na doświadczenie (jestem osobą: kreatywną – konwencjonalną).

Nie prowadzono zatem procedur oceny nasilenia wspomnianych cech u respondentów za pośrednictwem specjalnych kwestionariuszy, co należy uznać za istotne ograniczenie możliwości predykcyjnych narzędzia pomiarowego.

Istotność statystyczną różnic w deklaracjach respondentów z grup wyodrębnionych według przyjętych kryteriów podziału populacji określano na podstawie nieparametrycznego testu chi-kwadrat określając p-value (zakładając graniczny poziom istotności statystycznej dla prawdopodobieństwa $p = 0,05$). Z arsenału metod statystyki opisowej wykorzystano metody analizy struktury (odzwierciedlenie struktury deklaracji respondentów) oraz analizy miar tendencji centralnej (obliczano średnią ważoną udziałem procentowym wskazań opcji na skali Likerta w ramach poszczególnych obszarów samooceny osobowości).

WYNIKI BADAŃ

W prezentowanych badaniach respondenci deklarowali posiadanie bądź nie doświadczeń zawodowych oraz swój aktualny status dotyczący podejmowania wyzwań zawodowych (praca na określonym stanowisku bądź nie). W efekcie respondentów można było zakwalifikować do trzech podstawowych grup. W ramach tych grup prowadzono dalsze analizy. Dane we wspomnianym zakresie zaprezentowano w tabeli 1 (w ujęciu ogólnym i grupach respondentów wyodrębnionych ze względu na ich płeć – strukturę płciową analizowano w ujęciu pionowym – struktura deklaracji w danej grupie respondentów oraz – poziomym – struktura wewnętrzna wskazań w ramach danej opcji).

Tabela 1. Aktywność i doświadczenia zawodowe studentów (w ujęciu ogólnym i z podziałem ze względu na płeć)

Table. 1. Students' activity and professional experience (in general and by gender)

Opcje / Options	Ogółem / Total	Płeć / Gender		Płeć / Gender	
		K/W	M/M	K/W	M/M
obecnie pracuję	49,6	48,0	50,7	40,2	59,8
obecnie nie pracuję, ale posiadam doświadczenie zawodowe	24,2	28,6	21,0	49,1	50,9
brak doświadczeń zawodowych	26,3	23,5	28,3	37,1	62,9
ogółem	100,0	100,0	100,0	41,5	58,5

Źródło/Source: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań/author's own compilation on the basis of author's own research.

Prawie połowa badanych w jakiegokolwiek formie aktualnie podejmuje wyzwania zawodowe. W gronie pozostałych respondentów proporcje pomiędzy osobami z brakiem doświadczeń zawodowych

oraz deklarującymi takie doświadczenia, choć obecnie pracującymi rozkładają się proporcjonalnie (adekwatnie to 26,3 % i 24,2 % wskazań).

Nie zaobserwowano wyraźnego zróżnicowania płciowego w analizowanych deklaracjach (brak istotności statystycznej zależności na podstawie testu chi-kwadrat – p – value = 0,38). Odsetek studentów pracujących w gronie kobiet i mężczyzn nie różni się znacznie i oscyluje wokół 50 %. Nieco większy odsetek respondentów w gronie mężczyzn deklaruje brak doświadczeń zawodowych (28,3 % vs. 23,5 % w grupie kobiet), w efekcie nieco więcej kobiet posiada doświadczenie zawodowe, nie pracując jednakże aktualnie (różnica ponad 7 punktów procentowych). Podobne wnioski można wysnuć analizując strukturę deklaracji respondentów w ujęciu poziomym. Ogólnie badaną próbę tworzy we wspomnianych grupach 58,5 % mężczyzn oraz 41,5 % kobiet. Wspomniane proporcje zostają zachowane w gronie studentów aktualnie podejmujących wyzwania zawodowe oraz nie posiadających doświadczeń zawodowych. Odsetek posiadających doświadczenia zawodowe, lecz obecnie nie pracujących w gronie kobiet i mężczyzn oscyluje wokół 50 % (mimo znacznej przewagi w próbie mężczyzn).

Kolejnym kryterium podziału próby była osobowość respondentów mierzona w ramach obszarów wyznaczonych modelem tzw. wielkiej piątki. W obrębie każdej z grup respondentów wyodrębnionych na podstawie deklaracji dotyczących aktywności i doświadczeń zawodowych obliczano w poszczególnych obszarach wartość średnią oceny obliczaną na podstawie wskazań dostępnych opcji na skali Likerta (1-5). Analizy te prowadzono w ujęciu ogólnym oraz w grupach kobiet i mężczyzn. Dodatkowo w każdym z obszarów oceny osobowości sprawdzano testem chi-kwadrat istotność statystyczną różnic w poziomach wartości średniej oceny dla wyodrębnionych grup respondentów w kontekście ich aktywności i doświadczenia zawodowego (podawano p -value). Dane zaprezentowano w tabeli 2.

Tabela. 2. Ocena komponentów osobowościowych z modelu tzw. wielkiej piątki w grupach respondentów wyodrębnionych ze względu na aktywność i doświadczenie zawodowe

Table. 2. Assessment of personality components from the Big Five Model in groups of respondents distinguished by activity and professional experience

Opcja/p-value Option/p-value	ekstrawersja / extraversion	ugodowość / agreeableness	sumienność / conscientiousness	neurotyczność / neuroticism	otwartość / openness
OGÓŁEM / TOTAL					
obecnie pracuję	2,87	2,56	2,16	3,61	2,40
obecnie nie pracuję ale posiadam doświadczenia zawodowe	2,91	2,74	2,07	3,49	2,61
brak doświadczeń zawodowych	3,33	2,81	2,51	3,58	2,40
ogółem	3,00	2,67	2,23	3,57	2,45
test chi-kwadrat (p-value)	0,18	0,75	0,05**	0,98	0,68
KOBIETY / WOMEN					
obecnie pracuję	2,87	2,62	2,23	3,49	2,45
obecnie nie pracuję ale posiadam doświadczenia zawodowe	3,11	2,75	2,00	3,21	2,64
brak doświadczeń zawodowych	3,32	3,17	2,65	3,04	2,22
ogółem	3,04	2,79	2,27	3,31	2,45
test chi-kwadrat (p-value)	0,24	0,62	0,08*	0,91	0,75
MĘŻCZYŹNI / MEN					
obecnie pracuję	2,87	2,53	2,11	3,69	2,37
obecnie nie pracuję ale posiadam doświadczenia zawodowe	2,72	2,72	2,14	3,76	2,59

brak doświadczeń zawodowych	3,33	2,59	2,42	3,90	2,51
ogółem	2,97	2,59	2,20	3,76	2,46
test chi-kwadrat (p-value)	0,25	0,66	0,41	0,93	0,91

Źródło/Source: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań/author's own compilation on the basis of author's own research.

Można przyjąć założenie, że średnia 3,0 odzwierciedla równowagę pomiędzy opozycyjnymi charakterystykami osobowości (w danym obszarze samooceny). Taki stan można odnotować w przypadku analiz obszaru ekstrawersji. Średnią powyżej wartości zbalansowanej odnotowano w przypadku obszaru neurotyczność (co wskazuje na względną dominację osób stabilnych emocjonalnie w próbie). Średnie poniżej wartości zbalansowanej odnotowano w trzech obszarach. Największą asymetrię prawostronną zmiennych (biorąc jednakże pod uwagę średnią) odnotowano w przypadku obszaru sumienności (co wskazuje na względną dominację osób sumiennych w próbie), a w dalszej kolejności – w przypadku obszaru otwartość na doświadczenie (względna dominacja osób kreatywnych w próbie) oraz – ugodowość (względna dominacja osób ugodowych w próbie). Porównując w poszczególnych obszarach samooceny średnie dla kobiet i mężczyzn, nie można zidentyfikować wyraźnych różnic dla obszarów: ekstrawersji, sumienności i otwartości na doświadczenie. Odnotowano relatywnie wyższą średnią w gronie mężczyzn w obszarze neurotyczności (większy zakres względnej dominacji osób stabilnych emocjonalnie), w gronie kobiet zaś – w obszarze ugodowości (nieznacznie większy zakres względnej dominacji osób ugodowych).

Istotne statystycznie różnice w deklaracjach dotyczących samooceny osobowości odnotowano w trzech wcześniej wyodrębnionych grupach respondentów ze względu na zakres doświadczeń zawodowych jedynie w obszarze sumienności (p-value dla testu chi-kwadrat 0,05). Osoby z brakiem doświadczeń zawodowych relatywnie rzecz biorąc częściej wybierały opcje wskazujące na brak sumienności niż przedstawiciele obu grup respondentów z doświadczeniami zawodowymi. Przedstawioną powyżej zależność (istotną statystycznie) można potwierdzić jedynie w gronie kobiet (p-value dla testu chi-kwadrat 0,08, w gronie mężczyzn adekwatna miara istotności statystycznej ukształtowała się na poziomie 0,41).

W badaniach poszukiwano odpowiedzi na pytanie w jakich sektorach oraz na jakich stanowiskach respondenci aktualnie podejmują swoje wyzwania zawodowe. Kluczowe dane zaprezentowano w tabeli 3.

Tabela. 3. Aktywność zawodowa respondentów według sekcji PKD oraz płci

Table. 3. Professional activity of respondents by PKD section and gender

Sekcja / Section	Ogółem / Total	Płeć / Gender	
		K/W	M/M
Sekcja G. Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	28,2	36,2	22,9
Sekcja I. Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	29,9	44,7	20,0
Sekcja H. Transport i gospodarka magazynowa	12,0	6,4	15,7
Sekcja R. Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	12,0	2,1	18,6
Sekcja C. Przetwórstwo przemysłowe	6,0	6,4	5,7
Sekcja J. Informacja i komunikacja	3,4	0,0	5,7
brak przyporządkowania	2,6	0,0	4,3
Sekcja F. Budownictwo	1,7	0,0	2,9
Sekcja K. Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	1,7	0,0	2,9
Sekcja L. Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	0,9	0,0	1,4
Sekcja M. Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	0,9	2,1	0,0
Sekcja S. Pozostała działalność usługowa	0,9	2,1	0,0

Źródło/Source: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań/author's own compilation on the basis of author's own research.

Większość respondentów (prawie 60%) podejmuje wyzwania zawodowe w handlu (sekcja G) oraz gastronomii (sekcja I) – można zaobserwować zbliżony udział obu sekcji oscylujący wokół 30%. W handlu są to zazwyczaj stanowiska wykonawcze: sprzedawca, kasjer, doradca klienta (praca w sklepie spożywczym, odzieżowym czy na stacji paliw), są też osoby pełniące funkcje menedżerskie. W gastronomii wyzwania zawodowe respondenci realizują na stanowiskach kelnera-barmana, kucharza, dostawcy, w tym sektorze pełnią także funkcje menedżerskie.

W dalszej kolejności respondenci podejmują wyzwania zawodowe w najszerszym zakresie w sekcji H (transport i gospodarka magazynowa) oraz sekcji R (kultura, rozrywka i rekreacja). Stanowiska zakwalifikowane do obu wymienionych sekcji wskazywało po 12% respondentów. W sekcji H zazwyczaj studenci wykonywali obowiązki magazyniera, kuriera bądź kierowcy. W sekcji R studenci pracują głównie na stanowiskach instruktorów oraz w obsłudze kina. 6% badanych podejmuje wyzwania zawodowe w przetwórstwie przemysłowym (sekcja C, zazwyczaj stanowiska wykonawcze). 3,4% – pracuje natomiast w sekcji J (informacja i komunikacja), głównie na stanowiskach w segmencie IT. Pozostałe sekcje mają śladowy udział w ogóle wskazań respondentów (5 sekcji) bądź nie są reprezentowane (10 sekcji). Bez wątplenia, analizując deklaracje respondentów należy stwierdzić, iż na wczesnym etapie rozwoju kariery zawodowej badani studenci, jak mało doświadczeni uczestnicy rynku pracy podejmują aktywność zawodową na stanowiskach wykonawczych, niskopłatnych, co wpisuje się w wyniki innych badań w powyższym zakresie.

Bez wątplenia występuje duże zróżnicowanie w analizowanym zakresie w gronie kobiet i mężczyzn. Świadczy o tym wynik nieparametrycznego testu chi-kwadrat. Odnotowano p-value na poziomie 0,01, co świadczy o istotnych statystycznie różnicach w deklaracjach przedstawicieli wyodrębnionych grup respondentów. Można zatem wskazać sekcje „kobiece” i „męskie”. Do zdominowanych przez kobiety należy zaliczyć dwie pierwsze z wymienionych sekcji (G i I, a zatem handel i gastronomia). W sekcjach tych operuje ponad 80% kobiet w stosunku do adekwatnego udziału w grupie mężczyzn – nieco ponad 40%. W konsekwencji w pozostałych analizowanych sekcjach częściej pojawiają się deklaracje ze strony mężczyzn. W transporcie (sekcja H) to 15,7% wskazań zakwalifikowanych do tej sekcji mężczyzn wobec 6,4% kobiet, jeszcze większa dysproporcja ujawnia się w kulturze, rozrywce i rekreacji (sekcja R) – adekwatne miary struktury 18,6% vs. 2,1%. W przetwórstwie przemysłowym (sekcja C) można odnotować wyjątkowo zbliżone odsetki stanowisk zakwalifikowanych do sekcji w obu grupach płciowych (oscylacja wokół 6%). Kolejna sekcja (J – reprezentowana głównie przez pracujących w sektorze IT) również zdominowana została przez mężczyzn (5,7% ogółu stanowisk przyporządkowanych do tej sekcji w gronie mężczyzn, brak kobiet).

10,2% studentów aktywnych zawodowo deklarowało, iż na aktualnych stanowiskach pełnią funkcje kierownicze. Nie zaobserwowano istotnych statystycznie różnic w strukturze deklaracji respondentów w analizowanym zakresie ze względu na płeć (p-value dla testu chi-kwadrat dla analizowanych związków ukształtował się na poziomie 0,91).

DYSKUSJA I WNIOSKI

Zaprezentowane wyniki badań potwierdzają inne ustalenia badawcze dotyczące struktury doświadczenia i aktywności zawodowej studentów w Polsce. Połowa respondentów łączy pracę ze studiami [Krause, 2012, s. 147], a ¼ – wykazuje się biernością w zdobywaniu doświadczeń zawodowych [Malicki, 2013, s. 116]. Warto zwrócić uwagę na brak zróżnicowania płciowego deklaracji respondentów we wspomnianym zakresie. Odsetek studentów pracujących jest wyraźnie niższy niż w przywoływanych w pracach Chu, Creed, Conlon [2021a, 2021b] krajach anglosaskich. W opinii [Szarzyńska-Mazurek, 2021, s. 262] to chwilowy efekt pandemii, jednak w opinii Autora pracy to dysproporcja stale utrzymująca się. Należy jednakże przywołać obraz rzeczywistości wyłaniający się z badań prowadzonych w ramach projektu Eurostudent. Studenci łączący naukę z pracą poświęcają pracy relatywnie dużo czasu, co może przekładać się negatywnie na efekty studiowania, choć równolegle buduje zróżnicowane spektrum uzyskiwanego w trakcie studiów doświadczenia zawodowego [Lenart, 2014, s. 126]. Jednakże należy pamiętać, że wykonywane prace, (ze względu na relatywnie niski potencjał kompetencyjny i jakość kapitału ludzkiego studentów) mają charakter dorywczy, nie związany z dużą złożonością zadań oraz nie wymagający wysokich kwalifikacji [Nyckowiak, Kołodziej, 2014, s. 143].

W niniejszym opracowaniu wykonywane w ramach aktywności zawodowej przez badanych studentów prace przyporządkowano do adekwatnych sekcji PKD. Mimo zróżnicowanie stanowiskowego uzyskiwanych doświadczeń zawodowych przez studentów aż 15 sekcji reprezentowanych jest śladowo bądź wcale. Już na wczesnym etapie podejmowania aktywności zawodowej ujawnia się zróżnicowanie płciowe w tym zakresie. Można wskazać zatem tak jak na dalszych etapach aktywności zawodowej sekcje „kobiece” i „męskie”. To zróżnicowanie jest naprawdę duże. Najbardziej licznie reprezentowane sekcje (handel i gastronomia) są zdominowane głównie przez kobiety.

W pracy badano związki decyzji ołączeniu studiowania z pracą z komponentami osobowościowymi zgodnie z modelem tzw. wielkiej piątki. Zidentyfikowano w tym zakresie związki istotne statystycznie jedynie w relacjach z komponentem sumiennosci. Osoby z brakiem doświadczeń zawodowych relatywnie częściej niż przedstawiciele innych rozpatrywanych w kontekście dotychczasowych doświadczeń i aktywności zawodowej grup wybierały opcje wskazujące na równoległy brak sumiennosci. należy pamiętać, że w analizach odzwierciedlających zróżnicowanie płciowe deklaracji respondentów zidentyfikowane w powyższym zakresie zależności znalazły potwierdzenie jedynie w gronie kobiet. Zaprezentowane badania mają swoje ograniczenia. Wskazano na nie w punkcie metodycznym.

BIBLIOGRAFIA

Broadbridge A., Swanson V., 2006: *Managing two roles; A theoretical study of students' employment whilst at university*, [w:] *Community, Work and Family*, Vol. 9, No. 2.

Chu M.L., Creed P.A., Conlon E.G, 2021: *Recovery resources mediate between work-study boundary congruence and wellbeing and engagement intertary students*, [w:] *Journal of Education and Work*, Vol. 34, No. 2.

Chu M.L., Creed P.A., Conlon E.G, 2021: *Work-Study Boundary Congruence, Contextual Support and Proactivity in University Students Who Work: A Moderated-Mediation Model*, [w:] *Journal of Career Development*, Vol. 48, No. 2.

Creed P.A., French J., Hood M., 2015: *Working while Studying at University*, [w:] *Journal of Vocational Behaviour*, Vol. 86, No..

Fiske D.W., 1949: *Consistency of factorial structures for personality ratings from different sources*, [w:] *Journal of Abnormal and Social Psychology*, Vol. 44, No..

GUS, 2010: *Wejście ludzi młodych na rynek pracy. Materiał na konferencję prasową w dniu 23.02.2010 r.* Raport GUS.

Jelonek M., 2011: *Studenci – przyszłe kadry polskiej gospodarki*, PARP, Warszawa.

Krause E., 2012: *Rozwój kariery zawodowej studentów. Konteksty i dokonania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.

Kunasz M., 2008: *Zachowania przedsiębiorcze studentów w świetle badań ankietowych*, [w:] *Gospodarka Narodowa*, nr 3.

Kunasz M., 2014: *Analiza determinant wyboru momentu rozpoczęcia własnej działalności gospodarczej*, [w:] *Management and Business Administration. Central Europe*, nr 2.

Lenart J., 2014: *Student i praca. Historia i współczesność*, [w:] *Przegląd Pedagogiczny*, nr 2.

Malicki K., 2013: *Rzeszowscy studenci i ich pierwsza aktywność zawodowa*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, nr 33.

Norman W T., 1963: *Toward an adequate taxonomy of personality attributes: Replicated factor structure*, [w:] *Journal of Abnormal and Social Psychology*, Vol. 66, No..

Nyckowiak J., Kołodziej T., 2014: *Doświadczenia zawodowe osób rozpoczynających studia na kierunkach społecznych Uniwersytetu Zielonogórskiego w kontekście niedopasowania behawioralnego*, [w:] *Rocznik Lubuski*, Vol. 40, No. .

Sarzyńska-Mazurek E., 2021: *Zasoby studentów w kontekście wyzwań współczesnego rynku pracy*, [w:] *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, Vol. 40, No. 3.

Wronowska G., 2015: *Studenci Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie - pierwsze kroki na rynku pracy. Badania ankietowe*, [w:] *Europa Regionum*, nr 25.

dane udostępnione na stronie www: <http://database.eurostudent.eu/drm/>